

УДК 37.014.6:005.584.1

А. Шегада,
завідувач лабораторії упровадження освітніх інновацій,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0002-6673-1928>

Моніторинг як інструмент управління якістю освіти

Анотація. У статті розглядається поняття: якість освіти, якість освітніх послуг, моніторинг, педагогічний моніторинг.

Окреслюються можливості моніторингу для отримання поточної інформації, аналізу освітньої діяльності, порівняння результатів, прогнозування подальшої роботи та управління якістю освіти.

Представлено алгоритм дослідження навчальної діяльності учнів.

Ключові слова: якість освіти, якість освітніх послуг, моніторинг, педагогічний моніторинг, управління якістю освіти.

A. Shegoda,
Head of the implementation laboratory educational innovations,
Communal Educational Institution «Zhytomyr Regional In-Service
Teachers Training Institute»
<https://orcid.org/0000-0002-6673-1928>

Monitoring as a tool for quality management of education

Abstract. The article considers the concept of quality of education, quality of educational services, monitoring, pedagogical monitoring.

Possibilities of monitoring for the analysis of educational activity, comparison of results, forecasting of further work and management of quality of education are outlined.

An algorithm for researching students learning activities is presented.

Keywords: quality of education, quality of educational services, monitoring, pedagogic monitoring, education quality management.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Моніторингові дослідження, як новий напрям прикладних наук, започатковано американськими та британськими дослідниками у 30-50-ті роки ХХ століття. За допомогою моніторингових інструментів досліджували рівень підготовки випускників шкіл. У 60-70-ті роки здійснено обґрунтування концептуальних засад моніторингу, розроблено системи освітніх індикаторів, проведено ряд моніторингових порівняльних міжнародних досліджень. Підвищенням інтересу до проблем визначення рентабельності, організації ефективного управління

ресурсами характеризуються моніторингові дослідження 80-90-х років ХХ століття, а з 1990-х років закладаються передумови для етапу порівняльної педагогіки – спрямованість на політичну підтримку та наукову обґрунтованість моніторингових досліджень.

Над теоретичними засадами моніторингу працювали А. С. Хорнбу, А. Р. Ковіе [19], А. Тайджнман, Т. Невілл Полстейт [16].

Розвиток теорії і практики моніторингу якості освіти продовжили вітчизняні науковці і практики: Г. В. Єльнікова [8; 9; 10], Г. А. Дмитренко [5], Т. Лукіна [12; 13], О. І. Локшина [15], О. М. Касьянова [11], Л. М. Гриневич [4], О. С. Боднар [1], М. Голубенко [3], В. Темненков [17], В. П. Темчук [18] та інші.

Потребує подальшої розробки теорія і практика застосування моніторингу для встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, моніторингу як інструменту управління якістю освіти.

Метою статті є уточнення поняття про освітній моніторинг та розробка алгоритму дослідження навчальної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ переживає зміну підходів до освіти. Це зумовлено переорієнтацією самого суспільного розвитку на розвиток людини, її особистісних та культурних якостей.

Зміна соціальних вимог потребує нових інструментів для планування, аналізу, управління та оцінки системи загальної середньої освіти.

Сьогодні набуває актуальності поняття компетентності учня, що визначається багатьма чинниками, які, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначати готовність учня-випускника до життя в суспільстві. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодні відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, які задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей в суспільстві [7: 6–7].

У більшості країн світу, і перед Україною, і регіонами сьогодні в освіті постає цілий ряд проблем, а саме:

- зростання соціальних вимог та потреб економіки у фахівцях із високим рівнем кваліфікації;
- прискореність і передбачуваність економічного і технічного розвитку;
- завдяки розвитку інформаційних технологій відбулися великі зміни у сфері культури – значно зросли мультикультурність і диверсифікованість суспільства;
- збільшення можливості руху у Європі та загалом у світі осіб, ідей інформації, що загрожують небезпекою збільшення серед молоді скептицизму або навіть апатії до політики та демократичних процесів [14].

Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання.

Якісний рівень освіти забезпечується в світі за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу, який розуміється як система

збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, забезпечує безперервне відстеження її стану і прогноз розвитку.

Для регіону ефективний засіб отримання інформації про функціонування освітньої системи та її компонентів є надзвичайно важливим, оскільки надає змогу вчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку освіти [2: 6].

Моніторинговий підхід в навчальному закладі дає можливість простежити за змінами, які відбуваються в освітньому процесі, дає матеріали і підстави для порівняння, аналізу, врахування успіхів і недоліків в діяльності педагогічного колективу, внести корективи та спланувати подальшу роботу адміністрації.

Моніторингова система дає можливість учителю безконфліктно вирішувати найболючіші питання навчального процесу.

З метою забезпечення якості надання освітніх послуг залежно від ринку праці, потреб людини для сучасної освіти найактуальнішою проблемою є модернізація системи управління загальноосвітнім навчальним закладом, управління якістю навчальної діяльності учнів.

Якість освіти відбиває суспільні ідеали освіченості й окреслює загальні цілі освіти, законодавчо визначені й нормативно закріплені в державних стандартах.

Якість освітніх послуг – це соціальна категорія, за допомогою якої визначається стан та результативність освітнього процесу. Вона характеризується різними аспектами діяльності, що здійснюють розвиток компетенцій учнів.

У період глобалізації світового освітнього простору підвищилась конкурентність та якість освіти в умовах відкритого суспільства, особливо в країнах Європи (Велика Британія, Німеччина, скандинавські країни, Франція, Нідерланди). Ключовою позицією європейської вищої освіти визначається контроль її якості відповідно до вироблених стандартів транснаціональної освіти. Оцінка якості буде ґрунтуватися на знаннях і вміннях, що їх отримали випускники впродовж навчання [14].

Виникає потреба у свідомому впливові на результативність освітнього процесу, а це неможливо без вивчення динаміки його розвитку. Для цього потрібно перевести управління навчальної діяльності на моніторингову основу.

Моніторинг – поняття, запозичене освітою з інших галузей наук: економіки, логістики, екології, що означає постійне спостереження за будь-яким явищем, об'єктом для визначення співвідношення його стану з бажаним результатом. За словником іншомовних слів, «моніторинг» (англійський переклад monitoring від латинського monitor – той, що нагадує чи наглядає) – це систематичне спостереження за будь-яким процесом для встановлення відповідності результатів цього процесу початковим припущенням. Моніторинг якості освіти містить у собі багатий комплекс процедур, що дозволяють виявити динаміку розвитку системи у певний період.

Через це він добре вписується в алгоритм маркетингу освітніх послуг, є його необхідною умовою та невід'ємним компонентом. За таких умов

моніторинг, поряд з прогнозуванням, виступає як один з найважливіших елементів системи інформаційного забезпечення.

Це дозволяє моніторингу створювати інформаційну стабільність, запобігати дефіциту інформації під час підготовки рекомендацій на прийняття управлінських рішень, підвищувати їх обґрунтованість.

Дати визначення моніторингу важко через його належність як до науки, так і до практики. Це поняття може розглядатися і як засіб дослідження реальності у будь-яких науках, і як засіб управління різними видами діяльності за допомогою отримання своєчасної та якісної інформації.

Моніторинг – система заходів, яка спрямована на отримання повної, орієнтованої на предметну галузь інформації про функціонування складної системи для управління нею. Це вивчення має важливі аспекти:

- інформація, отримана в ході моніторингового дослідження, має повністю відповідати стану функціонування навчальної діяльності, що дасть змогу вирішувати непередбачені завдання та прийняття управлінського рішення;

- інформація має підпорядковуватися цілям навчальної діяльності, підвищенню якості та ефективності її функціонування, реалізуючи в такий спосіб зворотний зв'язок у процесі навчання;

- складність системи моніторингу пов'язана з великою кількістю її елементів, відкритістю, соціальним нечітким характером їхньої взаємодії, який важко формалізувати;

- моніторинг якості навчання повинен проводитись у формі об'єктивного контролю [12: 48–49].

Важливим є твердження, що моніторинг – це відстеження динаміки навчально-виховного процесу, що надає можливість дослідження розвитку навчальної діяльності.

Під час моніторингу, як доводять дослідники, виявляються та досліджуються проведені педагогічні дії з виявленням і регулюванням впливу зовнішніх та внутрішніх чинників самої педагогічної системи. Забезпечується зворотний зв'язок щодо відповідності фактичних результатів діяльності педагогічної системи певним цілям.

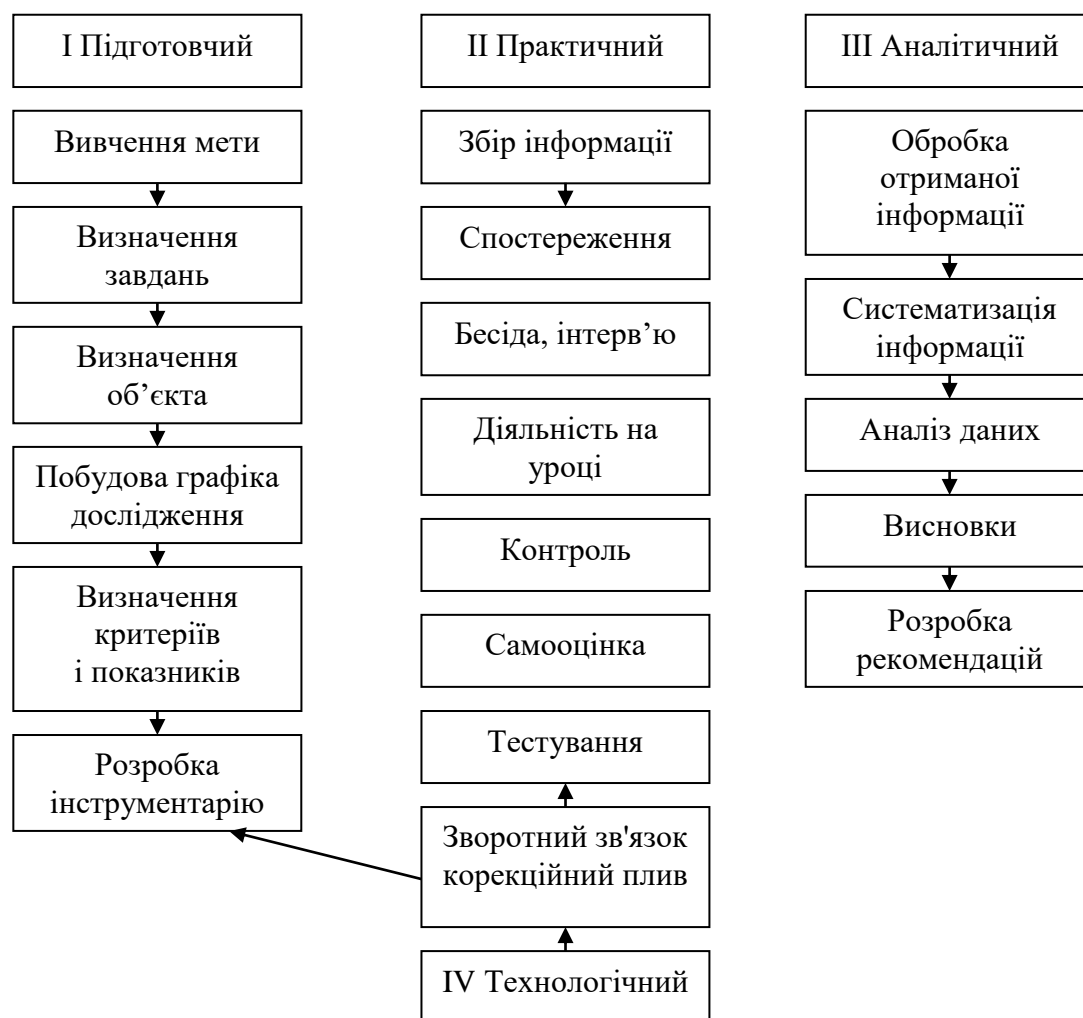
Виходячи з визначення педагогічного моніторингу щодо вивчення рівня навчальних досягнень учнів – це надає вчителю та учням необхідну інформацію для прийняття рішення. Об'єкти педагогічного моніторингу виступають результатом навчально-виховного процесу та засобами його досягнення. Він виявляє, на скільки ефективні й раціональні ті чи інші педагогічні засоби, що реалізуються в навчальному процесі.

Розширює поняття про моніторинг та можливості його використання Закон України «Про освіту» [6], де акцентується увага на здійсненні його з метою виявлення та відстеження тенденцій розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти.

Моніторингові дослідження включають в себе ряд етапів:

- планування дослідження (мета та завдання дослідження, визначення об'єкта, критеріїв та показників дослідження);
- розробка інструментарію (розробка тестів, анкет, інструктивно-методичних матеріалів, вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку результатів дослідження);
- проведення дослідження (пілотне та основне);
- збір, обробка, зберігання і поширення інформації;
- прийняття оперативного рішення;
- прогнозування розвитку об'єкта.

Дослідження навчальної діяльності буде мати такий алгоритм:

Якісне формування навчальної діяльності можливе при його свідомому характері, цілеспрямованості, умотивованості і контролі.

Виникає об'єктивна необхідність управління якістю освіти, яка спрямована на поліпшення та підтримку якості й результативності функціонування освіти.

Якість освіти, як основний об'єкт вимірювання, у ході моніторингових досліджень має складну структуру. Т. О. Лукіна запропонувала модель

структури, в якій якість освіти виступає поєднанням внутрішньої та зовнішньої якості системи освіти [13].

Внутрішня якість освіти закладів загальної середньої освіти:

- якість освітніх процесів;
- якість змісту та освітніх програм;
- якість професійної підготовки і кваліфікації педагогічних кадрів;
- якість учнів як особистостей;
- якість освітніх технологій;
- якість ресурсного забезпечення;
- якість управлінських технологій і ресурсів ЗЗСО;
- якість управління освітою;
- якість цілей і норм з якості у ЗЗСО;
- якість організаційних структур у ЗЗСО освіти;
- професійна якість управлінських кадрів в освіті;
- якість системи моніторингу освіти;
- якість механізмів фінансування освіти.

Зовнішню якість закладів загальної середньої освіти пропонується розглядати як рівень підготовки випускників.

Моніторинг якості навчальної діяльності заснований на принципах:

- узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових;
- об'єктивності одержання та обробки інформації, що передбачає максимальне включення суб'єктивних оцінок, врахування всіх результатів, створення для всіх учасників дослідження рівних умов перевірки якості підготовки;
- комплексності дослідження різних аспектів навчального процесу, обробки та аналізу одержаних результатів;
- безперервності та тривалості спостережень за станом навчальної діяльності;
- своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість навчальної діяльності;
- перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямованості їх на розв'язання актуальних завдань;
- рефлексивності – аналізу на всіх рівнях управління якістю результатів навчальної діяльності; здійсненні самооцінки і самоконтролю;
- гуманістичної спрямованості моніторингу створення обставин довіри, доброзичливості, поваги до особистості, сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату, неможливості використання результатів дослідження для застосування будь-яких репресивних дій;
- відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до керівництва навчального закладу, громадськості.

Основні функції моніторингу:

– інформаційна – збір інформації про результати навчального процесу дають можливість з'ясувати результативність та ефективність діяльності освітньої системи, її окремих елементів і складових частин;

– кваліметрична – визначення системи індикаторів і критеріїв навчальної діяльності та проведення оцінки процедур і складання думки про якісний стан;

– діагностична – визначити з допомогою різних засобів дослідження досягнутого стану навчальної діяльності; виявити проблеми, чинники відхилення від певних стандартів;

– аналітична – одержані результатами аналізуються і відповідно інтерпретуються;

– моделююча – після проведення детального аналізу виявленого стану навчальної діяльності є можливість побудови різноманітних моделей, ситуацій;

– прогностична – передбачає прогнозування майбутнього стану результатів навчальної діяльності;

– управлінська – прийняття певних управлінських рішень, спрямованих на усунення необхідних наслідків, поліпшення якості навчальної діяльності.

За процесом, моніторинг – це циклічний процес порівняння, зіставлення, оцінювання існуючого стану об'єкта із запланованим та прийняття на цій основі управлінського рішення щодо поточного коригування [12: 75].

За сутністю, моніторинг – це інформаційна система щодо збирання, обробки, зберігання та використання інформації про стан керівного об'єкта, яка постійно поповнюється і зорієнтовує на неперервність відстеження.

Висновки. Отже, основне завдання моніторингу – це створення інформаційної системи, яка постійно поповнюється завдяки неперервності відстеження навчальної діяльності учнів за визначеними параметрами та критеріями їх відстеження, що включає обов'язковий поточний контроль, оцінку, корекцію стану об'єкта з метою прийняття оперативного управлінського рішення щодо прогнозування напрямків подальшого розвитку керованого об'єкта з урахуванням рефлексивного ставлення до нього всіх учасників освітнього процесу.

Застосування процесу моніторингу дає можливість дослідити розвиток навчальної діяльності. Це надає учню та вчителю необхідну інформацію для прийняття рішення щодо подальшої діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Боднар О. С. Теорія і практика атестаційної експертизи в закладах освіти. Тернопіль : Астон. 2006. С. 15.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1616 с.
3. Голубенко М. Моніторинг у ЗНЗ. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
4. Гриневич Л., Линовицька О. Організаційно-методичні засади побудови системи моніторингу якості освіти на регіональному рівні: на

прикладі Центру моніторингу столичної освіти м. Києва : наук.-метод. посіб. Київ : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2011. С. 8.

5. Дмитренко Г. А., Олійник В. В., Ануфрієва О. Л. Цільове управління: вимірювання результативності учнів і педагогів : навч.-метод. посіб. Київ : УПКККО, 1996. 84 с.

6. Закон України «Про освіту» URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>.

7. Єльнікова Г. В., Борова Г. А., Касьянова О. М., Полякова Г. А та ін. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : колективна монографія / за заг. ред. Г. В. Єльнікової. Чернівці : Технодрук, 2009. 572 с.

8. Єльнікова Г. В. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою. *Наша школа* : наук.-метод. журнал. 2000. № 4. С. 33–37.

9. Управління формування якостей навчання в загальноосвітній школі : метод. рек. / уклад. Г. В. Єльнікова. Київ : Знання, 1992. 24 с.

10. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.

11. Касьянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом : навч.-метод. посіб. Харків : Основа, 2004. 70 с.

12. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ : Шкільний світ ; Вид. Л. Галіцина, 2006. С. 48–49.

13. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 298 с.

14. Ляшко О. Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу : Київ : К.І.С., 2004.

15. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : рек. з освітньої політики / під заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 160 с.

16. Тайджнман А., Невілл Полстейт Т. Моніторинг стандартів освіти. Львів : Літопис, 2003. 328 с.

17. Темненков В. Теоретичні засади, цілі та завдання моніторингу якості освіти. URL: www.zippo.net.ua/didakt/modul/teoret_monitoring.htm

18. Темчук О. В., Лесіна О. В. Моніторинг якості початкової освіти: регіональний аспект. Вінниця, 2007. 146 с.

19. Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English / A. S. Hornby, A. P. Cowie. Fourth Edition. Oxford: OUP. 1989. 548 p.